

การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญพะเหวด
ของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด*

An Analytical Study of Buddhist Ethics in Boon Phaved of Roi et
Province People

พระสุพล สุพล (ต๋องโพนทอง), พระครูสีลสาราธิคุณ และพระเทพวชิรวิมล
Phra Supol Supalo (Tongphonthong), Phrakhru Silasarathikhun and Phrathepvachiravimon
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: waradisth@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประเพณีบุญพะเหวดในบริบทของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด 2) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการทำบุญในพระพุทธศาสนา และ 3) วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญพะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ นักวิชาการทางศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ชาวจังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งสิ้น 20 คน โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประเพณีบุญพะเหวดในบริบทของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในเดือนสี่และจัดอยู่ในฮีตที่สี่ของประเพณีสิบสองเดือนอีสานเป็นประเพณีที่แฝงไปด้วยปรัชญา คติธรรม ความเชื่อ และหลักการปฏิบัติของชาวร้อยเอ็ดได้อุรักษ์ สืบสานและได้พัฒนา ประเพณีบุญพะเหวดจนกลายเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชาวร้อยเอ็ดและยังเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม ประเพณีและการดำเนินชีวิตของชาวร้อยเอ็ดโดยเฉพาะในหมู่บ้านชนคนรุ่นใหม่

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญพะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา หลักปฏิบัติที่เป็นจุดหมายของผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจะต้องบำเพ็ญบารมีให้เต็มสำหรับพระเวสสันดร

*ได้รับบทความ: 21 สิงหาคม 2566; แก้ไขบทความ: 20 ธันวาคม 2566; ตอปรับตีพิมพ์: 20 ธันวาคม 2566
Received: August 21, 2023; Revised: December 20, 2023; Accepted: December 20, 2023

เป็นชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า สำหรับชาติที่เกิดเป็นพระเวสสันดร เป็นชาติที่ต้องบำเพ็ญทานบารมีให้เต็ม หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในบุญผะเหวด คือ การให้ทาน

3. วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด คือผู้วิจัยวิเคราะห์คุณค่าทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบไปด้วยคุณค่าทางด้านพุทธศาสนา คุณค่าทางด้านศีลธรรม คุณค่าทางด้านคุณธรรม คุณค่าทางด้านจริยธรรม ที่เป็นหลักพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทัศนะของพุทธศาสนา

คำสำคัญ: หลักพุทธจริยศาสตร์; บุญผะเหวด; ชาวจังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

This research was aimed to: 1) Study of the Boon Phaved tradition in the context of the people of Roi Et Province. 2) Study the principles of Buddhist ethics related to making merit in Buddhism. 3) Analyze the principles of Buddhist ethics in the merit-making ceremony of the people of Roi Et Province. It is qualitative research. Key informants include monks, religious scholars, community leaders, and the general public. Roi Et Province residents, a total of 20 people, studied from the Tripitaka scriptures. academic documents and related research the research tool used in-depth interviews. Then the research results are presented using descriptive analysis method.

The research results were found that:

1. Boon Phaved tradition in the context of the people of Roi Et Province It is a tradition held in It is the fourth month and is classified as the fourth heat of the Isaan month tradition. It is a tradition that is embedded with philosophy, morality, beliefs, and principles of practice that Roi Et Buddhists have preserved. Inherited and developed Bun Phawet tradition until it has become unique and the identity of the Roi Et people and is also a tradition that influences the culture Traditions and lifestyles of the Roi Et people, especially among the new generation.

2. The principles of Buddhist ethics in the Boon Phaved of the people of Roi Et Province include the Dana, Sila, Bhavana teachings or practices that are the goal of those who will become enlightened as Buddha. They must fully practice the merits of Vesantara in their final life. of the Bodhisattva before he was born as Prince Siddhartha and

attained enlightenment as the Buddha. For the nation that is born as a Vedanta, it is a nation that must practice merit to the fullest extent. Therefore, the Buddhist ethics that appear in Boon Phawet is almsgiving.

3. Analyze the principles of Buddhist ethics in the merit-making ceremony of the people of Roi Et Province. Is a researcher who analyzes the values of Buddhist ethics that influence the way of life of communities in Roi Et Province. which contains Buddhist values moral values Moral values Ethical values which is the principle of human development to be a complete human being from the point of view of Buddhism.

Keywords: Buddhist Ethics; Boon Phawet; People of Roi Et Province

1. บทนำ

บุญผะเหวดหรือบุญเทศน์มหาชาติ คือ ประเพณีพิธีการทำบุญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาของคนไทยชาวพุทธ โดยเฉพาะในจังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหรือภาคอีสาน ประเพณีบุญผะเหวดหรือบุญเทศน์มหาชาตินี้ เป็นประเพณีการทำบุญที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และคติความเชื่อที่มีต่อประเพณีนี้ในหลายๆ ด้าน ได้มีการรักษาสืบทอดต่อเนื่องกันมาช้านาน แผงไว้ด้วยปรัชญาในการดำเนินชีวิตตามคตินิยมความเชื่อที่มีต่อเรื่องราวในประเพณีบุญผะเหวด และคติความเชื่อตามประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บุญผะเหวดหรือเทศน์มหาชาติ ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยชาวภาคอีสาน โดยเฉพาะที่จังหวัดร้อยเอ็ด ถือได้ว่าเป็นประเพณีประจำปีของจังหวัดที่จัดได้ยิ่งใหญ่เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดร้อยเอ็ด และยังเป็นแหล่งของวัฒนธรรมที่งดงามและช่วยเสริมสร้างวิถีชีวิตของชุมชนให้เข้มแข็ง และสอดคล้องกับหลักการดำเนินชีวิตที่ดีงามของสังคม ให้ดำเนินควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเช่นปัจจุบันนี้ได้เหมาะสมและกลมกลืน (พระมหาธีรรัตน์ อุทัยปุตโต, พระครูปริยัติคณาณรงค์ และเจ้าอธิการสุริยนต์ ทสสนีย์, 2561, หน้า 41-54)

ในปัจจุบันของประเพณีบุญผะเหวดหรือบุญเทศน์มหาชาติคือ อิทธิพลของวัฒนธรรมสมัยใหม่และคนยุคใหม่ โดยเฉพาะในหมู่เยาวชนชาวไทยที่ยังไม่เข้าใจในคติความเชื่อที่มีต่อประเพณีบุญผะเหวดอย่างแจ่มชัดว่า ประเพณีบุญผะเหวดในจังหวัดร้อยเอ็ดนี้มีความเป็นมาอย่างไร และเกี่ยวข้องกันกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาในด้านใดบ้าง จึงทำให้ขาดความน่าสนใจในด้านความหมายของประเพณีที่ถือได้ว่าเป็นสาระที่สำคัญอันแท้จริงของประเพณีนี้ไป หรืออาจให้ความสนใจเพียงด้านเดียวเฉพาะความสนุกสนานรื่นเริง จนอาจทำให้สาระสำคัญของประเพณีนี้กลายเป็นเพียงพิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์ลวด

เคลื่อนไปจากวัตถุประสงค์เดิมที่ได้สืบทอดปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่กำลังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทรกแซงในวิถีชีวิต ทำให้เปลี่ยนทัศนคติ และค่านิยมบางอย่างไปจากวิถีชีวิตเดิมของชุมชน จึงอาจทำให้ไม่เห็นคุณค่าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้ และอาจเสื่อมสูญหรือมีการพัฒนาเปลี่ยนไปจากวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของนักปราชญ์ผู้รู้ได้ ฉะนั้น ประเพณีบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ดนี้ จึงนับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าควรแก่ศึกษาถึงความ เป็นมาและคติความเชื่อต่างๆ เพราะคติความเชื่อเหล่านั้นมีบทบาทและความสำคัญในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม (ปรีชา พิณทอง, 2534, หน้า 67)

อนาคต จึงสรุปได้ว่าประเพณีบุญผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น เป็นประเพณีที่จัดงานได้อย่างยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในภาคอีสานดั่งนั้น ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะศึกษาวิจัยว่า บุญผะเหวดหรือบุญเทศน์มหาชาติ ที่ศึกษาเฉพาะในกรณีของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น (พระครูปลัดพร ปิยธมโม (คำทอง), 2549) มีความเป็นมาอย่างไร โดยจะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะคติความเชื่อการให้ทาน ของประเพณีบุญผะเหวดหรือบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อชุมชนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ตามที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัด และได้มีการจัดประเพณีนี้ได้อย่างใหญ่โตมากที่สุดกว่าทุกๆ แห่งในเขตพื้นที่ ของจังหวัดร้อยเอ็ด ดังมีคำขวัญประจำจังหวัดว่า

“สิบเอ็ดประตูเมืองงาม เรืองนามพระสูงใหญ่
ผ้าไหมสาเกต บุญผะเหวดประเพณี
มหาเจดีย์ชัยมงคล งามน่ายลบึงพลาญชัย
เขตกว้างไกลทุ่งกุลา โลกลือชาข้าวหอมมะลิ”

มากขึ้นชาวบ้าน มาเอาบุญผะเหวด ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดจะทำข้าวปุ้นไว้ทำบุญให้ทาน แจกจ่ายให้ประชาชนที่มางานบุญผะเหวดได้รับประทานตลอดทั้งวัน สร้างความสัมพันธ์ในสังคมภาคอีสานได้อย่างชัดเจน อันดับแรกก็คือหลักของการ “ให้ทาน” เพราะทานเป็นการแสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างวงศาตมณชาติ เพื่อน และกลุ่มคนในสังคม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตของชุมชน กล่าวได้ว่า ทาน เป็นหลักการครองคนในสังคมได้ (พระลือชัย อินทโยโส (นราทอง), 2549)

การให้ทาน สามารถผูกมิตร ไมตรี ความรักสมัครสมานสามัคคี รวมน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ให้เกิดขึ้นได้ในสังคม อย่งไรก็ดี ผู้ให้ทานย่อมได้ชื่อว่าเป็นที่รักที่ขอบใจของคนทั้งหลาย เพราะผู้รับย่อมชื่นชอบในเมตตาธรรมของผู้ให้เสมอ และผู้ให้ทานยังได้ชื่อว่าเข้าถึงประโยชน์และความดีงามขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา “ทาน” ที่พุทธองค์ทรงตรัสว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทาน 2 อย่างนี้ คือ อามิสทาน 1 ธรรมทาน 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน 2 อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การแจกจ่าย 2 อย่างนี้ คือ การแจกจ่ายอามิส 1

การแจกจ่ายธรรม 1 ตุกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการแจกจ่าย 2 อย่างนี้ การแจกจ่ายธรรมเป็นเลิศ ตุกรภิกษุทั้งหลาย การอนุเคราะห์ 2 อย่างนี้ คือ การอนุเคราะห์ด้วยามิส 1 การอนุเคราะห์ด้วยธรรม 1 ตุกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการอนุเคราะห์ 2 อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศฯ พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสทานใดว่าอย่างยิ่ง ยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคได้ทรงสรรเสริญการแจกจ่ายทานใดว่าอย่างยิ่งยอดเยี่ยม วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรียสงฆ์ผู้เป็นเขตอันเลิศ รู้ชัดอยู่ซึ่งทานและการแจกจ่ายทานนั้นๆ ใครจะไม่พึงบูชา (ให้ทาน) ในกาลอันควรเล่า ประโยชน์อย่างยิ่งนั้นของผู้แสดงและผู้ฟัง ทั้ง 2 ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระสุคตย่อมหมจดจด ประโยชน์อย่างยิ่งนั้น ของผู้ไม่ประมาทแล้วใน คำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมจดจด ฯ (ขุ.ขุ. 25/6453-6470/284-285)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเพณีบุญผะเหวดในบริบทของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการทำบุญในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่สำหรับการวิจัยได้แก่ชาวจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีเกณฑ์ในการเลือก (Criteria) อยู่ 4 ประการ คือ 1) ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา 2) ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสามัคคีและรักษาวัฒนธรรมอันดีงามในการทำบุญผะเหวด 3) ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดสืบสานประเพณีบุญเดือนสี่ ตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ 4) ประเพณีบุญผะเหวดมีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 ประการ คือ 1) พระสงฆ์ เป็นผู้ประพฤติดี ชอบด้วยพระวินัยและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน 2) นักวิชาการ เป็นผู้ที่เคยบวชเรียนในทางพระพุทธศาสนา 3) ปราชญ์ชาวบ้าน 4) ผู้ทำพิธีกรรม โดยจำแนกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ พระสงฆ์ ชั้นปกครอง จำนวน 3 รูป, นักวิชาการทางศาสนา (พระสงฆ์และคฤหัสถ์) จำนวน 2 รูป/คน ประชาชนทั่วไป จำนวน 10 คน, ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 รูป/คน

เครื่องมือการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือสำหรับการทำวิจัยเป็น 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation

observe) โดยผู้วิจัยดำเนินการสังเกตจากการทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ เป็นต้น กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่วิจัย

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นและเนื้อหาของงานวิจัยในบทที่ 1-2-3 จนครบถ้วนแล้ว เพื่อแสวงหาคำตอบในบทที่ 4 จึงได้กำหนดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างคำถามวิจัย ได้นำประเด็นสำคัญเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำทั้งประเด็นสำคัญและวิธีการสร้างเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์เข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอแบบสัมภาษณ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย และนำแบบสัมภาษณ์ลงสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ ซึ่งมีทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามที่กำหนดไว้ และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ในชุมชนในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัย มีการจดบันทึก การใช้เทปบันทึกเสียง และการบันทึกภาพนิ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ส่วน ด้วยกันประกอบด้วย 1) การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ เอกสารงานวิจัยตำรา วิชาด้านพุทธศาสนาและตำราอื่นๆ รวมทั้งบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) และ 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group discussion) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความ ประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเครื่องมือเก็บข้อมูลใช้ หลังจากนั้นอาจมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลมากขึ้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่งซึ่งให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

การสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดออกมาเป็นองค์ความรู้และเขียนรายงานการวิจัย เพื่อเสนอขออนุมัติจบการศึกษาของหลักสูตร

การนำเสนอข้อมูลในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผ่านการ วิเคราะห์อย่างสมบูรณ์แล้วมาทำการเขียนพรรณนาความ ดังต่อไปนี้ 1) บทสรุปที่เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอดหรือเป็นประเด็นสำคัญ 2) อภิปรายความเห็นของผู้วิจัย 3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัยและ ข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด โดยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ประเพณีบุญผะเหวดในบริบทของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า “บุญผะเหวด” จัดอยู่ในฮีตที่ 4 หรือ บุญเดือนสี่ คำว่า “ผะเหวด” เป็นภาษาอีสาน มีที่มาจากงานประเพณีพระเวสสันดรชาดกในภาษาภาคกลาง หรืองานบุญมหาชาติ ที่เป็นพระนามขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติสุดท้ายก่อนที่พระองค์จะประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เป็นศาสดาของศาสนาพุทธ พระเวสสันดร ถือว่าเป็นชาติที่สำคัญยิ่งเนื่องจากเป็นชาติที่พระองค์ได้บำเพ็ญทานบารมีอย่างใหญ่หลวง บุญผะเหวดร้อยเอ็ดเป็นงานบุญอันเก่าแก่ที่อยู่คู่กับชาวร้อยเอ็ดมานานกว่า 100 ปีแล้ว แต่เพิ่งจะได้รับการฟื้นฟูให้เป็นประเพณีประจำจังหวัดขึ้นมา ในปี พ.ศ. 2534 โดยสุพร สุภสร ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดสมัยนั้นพร้อมด้วยชาวร้อยเอ็ดทุกคน

การจัดงานบุญผะเหวดของชาวร้อยเอ็ดนั้น มีความเชื่อกันว่าหากได้ฟังเทศน์บุญผะเหวดครบ 13 กัณฑ์ จบภายในวันเดียวและจัดพิธีตั้งเครื่องคาย (บูชา) ได้ถูกต้อง อาานิสงส์จะลดบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอริยเมตไตร ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขสงบ แต่ในทางกลับกันหากตั้งเครื่องคายไม่ถูกต้อง ก็จะลดบันดาลให้เกิดอาเพศต่างๆ นานาทั้งนี้การจัดงานบุญผะเหวดแต่ละครั้งเป็นงานบุญสำคัญที่ทุกคนในหมู่บ้านได้แรงร่วมใจกันจัดขึ้น นอกจากการฟังเทศน์มหาชาติแล้ว ประเพณีนี้ยังแฝงไว้ด้วยความเชื่อหลายประการเข้าไว้ด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่ ความเชื่อเรื่องพระอุปัศตู ซึ่งเป็นพระผู้รักษาพิธีให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่มีพญามารมารบกวน

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการทำบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด “บุญผะเหวด” หรือบุญมหาชาติ บุญประจำเดือนสี่ตามฮีตสิบสองที่ชาวอีสานยังสืบสานเป็นงานบุญใหญ่ประจำปีของจังหวัดร้อยเอ็ด คือหลัก บุญกิริยาวัตถุ 3 อันได้แก่ 1) ทานมัย คือบุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน ชาวร้อยเอ็ดจะให้ทานด้วยขนมจีน “ข้าวปุ้น” ตั้งคำขวัญว่า “มากินข้าวปุ้น เอาบุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ” เป็นคำกล่าวเชิญต้อนรับแขกที่แวะมาเยี่ยมเยือน ในช่วงงานประเพณีบุญผะเหวด หรือบุญเดือนสี่ของชาวอีสานที่จะทำกันเกือบทุกหมู่บ้านซึ่งมีการจัดเตรียม “ข้าวปุ้น” หรือ ขนมจีน เพื่อแจกจ่ายและทำบุญตักบาตรที่วัดเป็นเรื่อง “ทาน” ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ ในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียวและบำเพ็ญคุณงามความดีจะได้อาานิสงส์ไปเกิดในภพหน้า 2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ในงานบุญผะเหวด ก่อนจะถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ สามเณร หรือถวายต้นกัณฑ์หลอน ต้องสมาทานศีลก่อน 3) ภาวนามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

3. การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ผู้วิจัยมุ่งในการศึกษาความสนใจคุณค่าทางพุทธจริยศาสตร์การให้ทานในงานประเพณีบุญผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ประวัติและความเป็นมาของให้ทานในงานบุญผะเหวดคุณค่าทางพุทธจริยศาสตร์ ความหมายของพุทธจริยศาสตร์ พุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา วิเคราะห์คุณค่าทางจริยศาสตร์ของประเพณีบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด คุณค่าทางด้านพุทธศาสนา คุณค่าทางด้านศีลธรรม คุณค่าทางด้านคุณธรรม คุณค่าทางด้านจริยธรรม บุญผะเหวดว่า “เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสาน ชาวอีสานจะจัดทำบุญผะเหวดปีละ 1 ครั้ง ระหว่างเดือน 3 เดือน 4 ไปจนถึงกลางเดือน 5 ในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนมีนาคมทุกปี

บุญผะเหวดหรืองานบุญมหาชาติ คือ งานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยิ่งยอด อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผล คือ ประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษยชาติเป็นสำคัญ ดังนั้นบรรพชนชาวไทยอีสานแต่โบราณ จึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญและได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมา จนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไป

บุญผะเหวดหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสองของชาวอีสาน แต่ถ้าถือเป็นเรื่อง “ทาน” ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ ในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียวและบำเพ็ญคุณงามความดีจะได้อานิสงส์ไปเกิดในภพหน้า

บุญผะเหวด หรือ พระเวสสันดร เป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบมา ตามคติความเชื่อของชาวอีสานที่ว่า หากผู้ใดได้ฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรจบทั้ง 13 กัณฑ์ ภายในการเทศน์ครั้งเดียว ภายในวันเดียว จะได้เกิดร่วมชาติภพกับพระศรีอริยเมตไตรย โดยบุญผะเหวดนี้จะทำติดต่อกัน 3 วัน”นอกจากจะเป็นประเพณีงานบุญท้องถิ่นที่แต่ละชุมชนจัดตาม “ฮีต” “คอง” วิถีของชุมชนแล้ว ปัจจุบันสถาบันการศึกษายังได้นำเอาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน รวมถึงงานบุญท้องถิ่น เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ รวมถึงมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้กำหนดให้มีการจัดงานประเพณี “บุญผะเหวด” ขึ้นในชุมชนของมหาวิทยาลัย เพื่อให้บัณฑิตผู้เรียนและชุมชนใกล้เคียงได้สืบสานงานบุญและเรียนรู้วิถีพื้นบ้านอีสานไปพร้อมกัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ประเพณีบุญผะเหวด หรือบุญเทศน์มหาชาตินี้ เป็นประเพณีการทำบุญที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และคติความเชื่อที่มีต่อประเพณีนี้ในหลายๆ ด้าน ได้มีการรักษาสืบทอดต่อเนื่องกันมาช้านาน แผงไว้ด้วยปรัชญาในการดำเนินชีวิตตามคติธรรมความเชื่อที่มีต่อเรื่องราวในประเพณีบุญผะเหวด และคติความเชื่อตามประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

บุญผะเหวดหรือเทศน์มหาชาติ ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยชาวภาคอีสานโดยเฉพาะที่จังหวัดร้อยเอ็ด ถือได้ว่าเป็นประเพณีประจำปีของจังหวัดที่จัดได้ยิ่งใหญ่เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดร้อยเอ็ด และยังเป็นแหล่งของวัฒนธรรมที่ดึงดูดและช่วยเสริมสร้างวิถีชีวิตของชุมชนให้เข้มแข็งและสอดคล้องกับหลักการดำเนินชีวิตที่งดงามของสังคม ให้ดำเนินควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเช่นปัจจุบันนี้ได้เหมาะสมและกลมกลืน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดพร ปิยธมโม (คำทอง) (2549) ชุมชนชาวจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัฒนธรรมประเพณีการทำบุญตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่มาอย่างยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษ ประเพณีบุญเดือนสี่ คือ “บุญผะเหวด” เป็นงานบุญประจำจังหวัดร้อยเอ็ด จากผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า งานบุญผะเหวด ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระลือชัย อินทโยโส (นราทอง) (2549) ว่าการจัดประเพณีนี้ได้ยิ่งใหญ่มากที่สุดกว่าทุกๆ แห่งในเขตพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ด มากินข้าวปุ้น มาเอาบุญผะเหวด ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดจะทำข้าวปุ้นไว้ทำบุญให้ทาน แจกจ่ายให้ประชาชนที่มางานบุญผะเหวดได้รับประทานตลอดทั้งวัน สร้างความสัมพันธ์ในสังคมภาคอีสานได้อย่างชัดเจน อันดับแรกก็คือหลักของการ “ให้ทาน” เพราะทานเป็นการแสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างวงศ์วานญาติ เพื่อน และกลุ่มคนในสังคม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตของชุมชน กล่าวได้ว่า ทาน เป็นหลักการครองคนในสังคมได้

จากผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญผะเหวดของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ที่มาของมหาเวสสันดรชาดกน่าจะเป็นเรื่องเล่าหรือนิทานของชาวพื้นเมืองอินเดียมาก่อน พัฒนาการวรรณกรรมมหาพระเวสสันดรในระยะแรกพบว่า เวสสันดรชาดก เป็นชื่อในภาษาบาลี ส่วนภาษาสันสกฤตเรียกว่า วิศวันตระอวทาน มีเนื้อเรื่องแตกต่างกันบางอนุภาค เช่น ไม่ปรากฏชื่อชูชกในภาษาบาลี สำหรับภาษาบาลีในพระสุตตันตปิฎก เชื่อว่าแต่งโดยพระพุทธโฆชะเถระในพุทธศาสนาศรีลังกาในช่วง พุทธศตวรรษที่ 10-11 สอดคล้องกับงานวิจัยของชาญคุณิต อวรณ์ (2556) ในอุษาคเนย์รับมาจากลังกาโดยคณะสงฆ์กับคณะโยมสงฆ์ที่ใกล้ชิดมูลนายคนชั้นนำในวัฒนธรรมหลวงของรัฐใหญ่ ราว พ.ศ. 1700 เช่น รัฐลุ่มน้ำเจ้าพระยา ภาคกลางตอนล่าง ในสยามประเทศ รัฐลุ่มน้ำอิรวดีในพม่าประเทศ เป็นต้น

นักวิชาการพบหลักฐานว่ามีจิตรกรรมเรื่องเวสสันดร (เขียนร่วมกับมโหสถชาดก) เรียงต่อกันเป็นแนวยาวในวิหารโลกเทียกพัน เมืองพุกาม อายุราว พ.ศ. 1650 สอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตต์ วงษ์เทพ (2556) ภาพสลักเรื่องเวสสันดรที่ปรากฏเป็นหลักฐานเหลืออยู่ในปัจจุบันที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในประเทศไทย คือ ภาพสลักบนใบเสมา พบที่เมืองฟ้าแดดสงยาง ตำบลหนองแปน อำเภอภมมลาวาสัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-16 โดยพบร่วมกับภาพสลักทศชาติชาดกเรื่องอื่นๆ สำหรับในอาณาจักรเขมรโบราณ มีการสลักภาพชาดกเรื่องเวสสันดรไว้บนหน้าบันที่ปราสาทมมานนท์ ในกลุ่มโบราณสถานเมืองเสียมราฐ ภาพสลักบนทับหลังปราสาทพระขรรค์ ในเมืองเสียมราฐและปราสาทตาพรหม

แห่งแม่น้ำบาตี ทำให้ทราบว่า คนกัมพูชาโบราณรู้จักเรื่องเวสสันดรชาดกอย่างน้อย 900 ปี ข้อสังเกตประการหนึ่งคือภาษาที่ใช้ในอาณาจักรกัมพูชาโบราณนั้นนอกจากจะใช้ภาษาเขมรโบราณแล้ว ยังใช้ภาษาสันสกฤต สอดคล้องกับงานวิจัยของกังวล คัชชีมา (2555)

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปที่เกิดจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการปรองคองสามัคคีเป็นการเพิ่มพูนความประพฤดีดีทางกาย วาจาและใจ เป็นการรักษามรดกวัฒนธรรมนิยมและประเพณี ให้เจริญก้าวหน้าและเป็นการพักผ่อนกายใจ ความรู้ในการประกอบกรงานไว้ชั่วคราวในเทศกาลหยุดการทำเกษตรกรรม

1.2 การทำบุญพระเวท เป็นการดี เพราะบุญพระเวทเป็นที่มาของความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นการเสริมสร้างหลักธรรมของพุทธศาสนา ระเบียบ ประเพณีของศาสนาพุทธให้คงอยู่ และมั่นคงสมกับเป็นศาสนาโลกจากประชาชนโลก

1.3 การทำบุญพระเวทเป็นบ่อเกิดของความสามัคคีในจังหวัดร้อยเอ็ด ตลอดถึงประเทศ ความเจริญก้าวหน้าเริ่มมาจากการเสียสละ ผู้นำระดับต่างๆ ควรแสดงออกในการเสียสละ และปลูกฝังการมีจิตสำนึกในทางศีลธรรมให้มากยิ่งขึ้น ตามเรื่องราวที่มีในพระเวสสันดรชาดก

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาวิเคราะห์การเทศน์มหาชาติ 4 ภาค ตามหลักประจักษ์นิยมในทางจริยศาสตร์

2.2 ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่ประเพณีบุญพระเวทสู่ชาวพุทธในต่างประเทศ

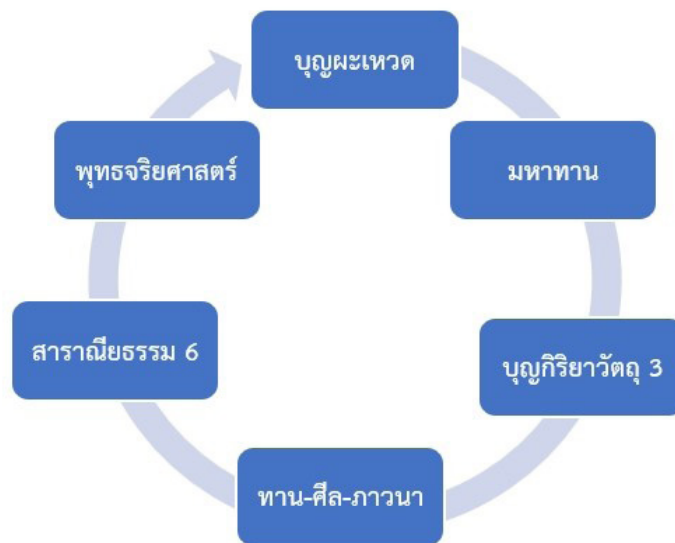
2.3 บูรณาการงานบุญพระเวทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักประจักษ์นิยมในทางจริยศาสตร์

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาวเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในงานบุญพระเวทของชาวจังหวัดร้อยเอ็ดบุญพระเวทด้วยหลักธรรมอันทรงคุณค่าคือ บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ 1) ทานมัย เป็นบุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน 2) ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ประพฤติตนให้ดีให้อยู่ในธรรมทั้งกาย วาจา และจิตใจ 3) ภาวนามัย ภาวนามัย เป็นบุญสำเร็จด้วยการภาวนา ทำให้สภาพทางจิตใจมีความพร้อมในการรับรู้ การจำ การคิด วิเคราะห์ และการเห็นแจ้ง พร้อมหมั่นฝึกพัฒนาจิตด้วยการภาวนาอยู่เป็นนิจ เป็นเป้าหมายของการทำความดี ด้วยหลักธรรมสาราณียธรรม 6 ประการคือ ด้านปัจเจกบุคคล ด้วยหลักเมตตาภาวกรรม เมตตา วชิกรรม เมตตาโมกกรรม ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์

แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน และด้านสังคม ด้วยหลักสาธารณโภคีตา ได้สิ่งของใด มากก็แบ่งปัน หลักศีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม หลักทิวฐิสามัญญตา มีทิวฐิตีงามเสมอกัน กับเพื่อนทั้งหลาย เห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ ขจัดปัญหา โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ดังนั้นชาวจังหวัดร้อยเอ็ด จึงร่วมใจกันบำเพ็ญทาน บุญอันยิ่งใหญ่ และได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาจนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษ์เป็น วัฒนธรรมสืบไป ยังเป็นการสร้างสรรค์ระหว่างญาติพี่น้องจากแดนไกลสมกับคำกล่าวที่ว่า “กินข้าวปุ้น เอาบุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ”

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กังวล คัชชิวมา. (2555). *มหาชาติคำหลวง: ความเกี่ยวข้องกับเวสสันดรชาดกในกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาญคุณิต อารณ. (2556). *เวสสันดรชาดก: จิตรกรรมกับประวัติศาสตร์สังคมลานนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรีชา พิณทอง. (2534). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). อุบลฯ: ศิริธรรมออฟเซ็ท.

- พระครูปลัดพร ปิยธมฺโม. (2549). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อของชาวอีสานที่มีต่อประเพณีบุญ*
ผะเหวด: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดร้อยเอ็ด. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). นครปฐม:
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาธีรรัตน์ อุทัยปุตฺโต, พระครูปริยัติคณานุรักษ์ และเจ้าอธิการสุริยนต์ ทสสนิโย. (2561). ประเพณี
บุญผะเหวดกับอัตลักษณ์ด้านศีลธรรมของชาวอีสาน. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(3),
41-54.
- พระลือชัย อินทโยโส (นราทอง). (2549). *ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย*. (วิทยานิพนธ์ศาสน
ศาสตร์มหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทพ. (2566). *เทศน์มหาชาติมาจากไหน? เทศน์มหาชาติเป็นทำนองไม่มีในอินเดีย-ลังกา*.
เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org>